

Presentation of a Conceptual Model for Women's Right to the City and its Causal Structure Analysis in Ahvaz

Maryam Azadbakht¹, Mojtaba Jahanifar²

1. Department of Geography, Faculty of Literature and Human Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Email: m-azadbakht@stu.scu.ac.ir

2. Corresponding Author, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Email: m.jahanifar@scu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:

Received:

22 March 2023

Received in revised form:

28 May 2023

Accepted:

2 July 2023

Available online:

6 August 2023

Keywords:

Right to the City,
Women,
Gender Differences,
Urban Spaces,
Ahvaz.

ABSTRACT

Right to the city is one of the most important citizenship rights that can be reduced for women under different circumstances. In this mixed research, with in-depth and semi-structured interviews, a conceptual model has been presented to explain the causal, contextual and interventional conditions effectively reducing women's right to the city. Then, with the structural equation modeling, the causal conditions affecting the right to the city have been investigated. Family, ethnicity, and physical and mental conditions were the most important background conditions that 32 women living in Ahvaz pointed to in order to influence the right to the city. Also, the participants considered politics and government institutions, law, and spatial policies as the most important intervention in the women's right to the city. City security, favorable actions with the city space, space-positive gender performance, and social welfare were among the most important causal conditions that the participants mentioned in increasing women's right to the city. Causal modeling showed that the most influential reason for reducing women's right to the city of Ahvaz is urban space security, followed by urban policies and designs. By multiplying the causal path, it is 0.84, followed by urban planning and design with a coefficient of 0.79. Governmental and executive institutions should pay more attention to women's right to the city through the establishment of better laws, the design of suitable spaces with individual differences, especially gender, and, of course, with an emphasis on women. The creation of safer places in the city for women while increasing the livability of the city for citizens improves women's rights in urban spaces.

Cite this article: Azadbakht, M., & Jahanifar, M. (2023). Presentation of a Conceptual Model for Women's Right to the City and its Causal Structure Analysis in Ahvaz. *Geographical Urban Planning Research Quarterly*, 11 (2), 153-173.

<http://doi.org/10.22059/JURBANGEO.2023.352562.1768>

© The Author (s).

DOI: [10.22059/JURBANGEO.2023.352562.1768](https://doi.org/10.22059/JURBANGEO.2023.352562.1768)

Publisher: University of Tehran Press

Extended abstract

Introduction

The right to the city is a universal right consisting of several instances. Since the right to the city enables the city inhabitants to access and enjoy the urban life benefits freely, it is tantamount to the right to freedom. The right to the city, the right to freedom of building and rebuilding cities, is one of the most valuable and, at the same time, the most neglected human rights. Among governments, NGOs (Non-Governmental Organizations) and political activists in all scales, the right to the city is often conceived in a legal meaning. In this sense, the right to city includes a set of distinct rights to urban resources and services, shelter, public space, clean water, and education that must be available to all, regardless of social or economic status, the bearers of such rights are urban dwellers and their guarantor is the government. This legal conception of the right to the city emphasizes universal and individual rights in the global liberal institutional order. The ultimate normative purpose of a legal right to the city is that the government legally encodes and enforces the set of rights constituting the right to the city. Justice and equality have been considered since long ago; however, injustice and discrimination are still visible in cities. Among all kinds of injustices and discrimination, gender equality has been a subject marginalized in all ages. In Iran, the need for urban spaces for women in accordance with the civil needs of citizens in daily life is felt. In Iran, factors such as various types of urban violence and insecurity, which generally make women victims, have reduced the possibility and desire for their presence and participation in public. Because the spatial, temporal, official and unofficial divisions in the city have caused some spaces to remain far from the reach of women. In this research, we intend to deal with the most important factors that cause women not to enjoy one of their most essential human rights, which is the right to the city.

Methodology

This research, which is practical in terms of purpose, has been done with a confirmatory

mixed method; first, it tried to present the most important contextual, interventional, and causal factors effective in reducing the right to the city of women in the form of a conceptual model by the approach of grounded theory, and then confirming the defined causal structure with the help of structural equations modeling. The population in this research is Iranian women who are exposed to gender injustice and do not have the right to a desirable city. Research participants have a deep experience of undermining their right to the city and are interested in sharing it and cooperating with the researcher. Sampling was purposefully selected from women with the least amount of the right to the city. The qualitative sample of the research was 32 people, and the quantitative sample was 420 people. Due to the mixed nature of the research and the use of the data-driven theory approach and, afterwards, structural equations to collect the data, the interview was used in the qualitative phase and questionnaires in the quantitative phase. The interviews were done in-depth, face-to-face and semi-structured. The open-ended interview questions were conducted in a calm environment without the presence of a third person, and the time of the interviews varied according to the conditions of the interviewee. The questionnaire used in the research has ascertained an instrument that evaluates the contextual and causal components and factors related to the right to the city in the form of self-declaration items. The data obtained from the interview, after being implemented in the form of text, were analyzed and classified with the help of directed content analysis. In order to investigate the causal structure of the right to the city, structural equation modeling would have been helpful. Analyses were performed with the help of LISREL 8.8. To estimate the causal path coefficients, the iterated maximum likelihood method was used and the overall fit of the model was measured by the chi-square statistic. And, of course, the most important fit indexes of the model, such as absolute fit indexes, incremental fit indexes and Parsimonious Normed Fit Indexes

(PNFI).

Results and discussion

Directed content analysis helped us to identify the factors reducing the right to the city and its subclasses of Iranian women. Conditions affecting women's right to the city are divided into underlying conditions, causal conditions, and intervening conditions. The most critical underlying conditions were family, age, ethnicity, and physical and mental characteristics. At the same time, environment security, urban actions, social welfare, and space gender functions constituted the essential intervening conditions, and politics, governmental institutions, law, and city spatial policies included the most important intervening conditions. Causal modeling also showed that the factors influencing women's right to the city are the most influential to the least influential in the form of (1) security of the city environment, (2) urban policy-making, (3) gender function of space, and (4) interaction with the city. Security is one of the most important and influential factors that can decrease or increase the right to the city for women.

Conclusion

The right to the city, which is considered one of the most fundamental rights of citizens, is trampled or reaches its lowest level due to underlying reasons such as the

gender of individuals or their families. In this case, women are more vulnerable than the men. In such a way, causal conditions such as environmental security or urban actions and, of course, welfare have made this gender difference in the use of city space deeper and more complicated. Meanwhile, the role of governments and sovereignty in legislation and policies should not be neglected to reduce the right to city for women. Our explicit suggestion is for governmental institutions and executive agencies to pay more attention to women's right to the city. Through the establishment of better laws, the design of more suitable spaces in the city, the design of urban spaces away from any gender discrimination only with the view of equal access for all and the creation of safer places for the women living in Ahvaz.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific.

ارائه مدل مفهومی برای حق به شهر زنان و تحلیل ساختار علی آن در شهر اهواز

مریم آزادبخت^۱، مجتبی جهانی‌فر^۲

۱ - گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. رایانامه: m-azadbakht@stu.scu.ac.ir

۲ - نویسنده مسئول، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. رایانامه: m.jahanifar@scu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	حق به شهر، از مهم‌ترین حقوق شهروندی است که شرایط متفاوتی می‌توانند موجب کاهش آن برای زنان شود. در این پژوهش آمیخته در ابتدا به کمک مصاحبه‌های عمیق و نیمه ساختاریافته مدل مفهومی برای تبیین شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌ای موثر در کاهش حق به شهر زنان ارائه شده است، و سپس به کمک مدل‌سازی معادلات ساختاری، شرایط علی تأثیرگذار بر حق به شهر زنان مورد بررسی قرار گرفت. خانواده، قومیت و شرایط جسمی و روحی مهم‌ترین شرایط زمینه‌ای بود که ۳۲ زن ساکن در اهواز برای تأثیرگذاری روی حق به شهر به آن‌ها اشاره کردند. همچنین مشارکت‌کنندگان، سیاست و نهادهای حکومتی، قانون، و سیاست‌های فضایی شهر را مهم‌ترین مداخله در حق به شهر زنان می‌دانستند. امنیت شهر، کنش‌های مطلوب با فضای شهر، عملکرد مثبت جنسیتی فضا، و رفاه اجتماعی از مهم‌ترین شرایط علی بود که مشارکت‌کنندگان در افزایش حق به شهر زنان به آن اشاره داشتند. داده‌های کمی و بررسی مدل علی نشان داد که مهم‌ترین و تأثیرگذارترین علت بر کاهش حق به شهر زنان در کلان‌شهر اهواز امنیت فضای شهری با ضریب مسیر علی ۰/۸۴ و پس از آن سیاست‌گذاری و طراحی‌های شهری با ضریب ۰/۷۹ است. توجه بیشتر نهادهای حاکمیتی و اجرایی به حق به شهر زنان از طریق وضع قوانین بهتر، طراحی فضاهای مناسب با تفاوت‌های فردی به خصوص جنسیت افراد و البته با تأکید بر زنان، و ایجاد مکان‌های امن‌تر در شهر برای زنان، ضمن افزایش زیست پذیری شهر برای همه شهروندان، موجب بهبود حق زنان در فضاهای شهری می‌شود.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۰۲	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۳/۰۷	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۱	
تاریخ چاپ: ۱۴۰۲/۰۵/۱۵	
واژگان کلیدی: حق به شهر، زنان، تفاوت‌های جنسیتی، فضاهای شهری، اهواز.	

استناد: آزادبخت، مریم و جهانی‌فر، مجتبی. (۱۴۰۲). ارائه مدل مفهومی برای حق به شهر زنان و تحلیل ساختار علی آن در شهر اهواز. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۱۱ (۲)، ۱۷۳-۱۵۳.

مقدمه

حق به شهر یک حق کلی است که مصادیق متعددی را شامل می‌شود. حق به شهر به مثابه حق آزادی می‌باشد چرا که ساکنان شهر را در دسترسی و برخورداری آزادانه از مزایای زندگی شهری توانمند می‌کند (حبیب‌نژاد و خسروی، ۱۴۰۱:۱۶۴). حق به شهر حق به چالش کشیدن انسان از طریق تغییر شهر، حق آزادی ساختن و بازسازی شهرها و یکی از بارزترین و درعین حال نادیده گرفته شده‌ترین حقوق انسانی است (Harvey, 2012: 23). حق به شهر در کتاب میشل این‌گونه بیان شده است که افرادی که در شهر حضور دارند، نسبت به آن نیز حق دارند (Diaz Parra & Jover:2020). حق به شهر، حقی برای تمام شهروندان (اعم از زنان، مردان، کودکان، مهاجران، فقرا و غیره) است. می‌توان گفت فلسفه این مفهوم، توانمند ساختن تمامی ساکنان شهر در برخورداری از تمامی فرصت‌های زندگی شهری است (Walderon, 2020: 37). در میان دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و فعالان سیاسی در همه مقیاس‌ها، حق به شهر اغلب به معنایی قانونی تصور می‌شود. در این مفهوم، حق به شهر شامل مجموعه‌ای از حقوق متمایز برای منابع و خدمات شهری - سرپناه، فضای عمومی، آب تمیز، و آموزش است که باید در دسترس همه قرار گیرد، صرف نظر از موقعیت اجتماعی یا اقتصادی، حاملان چنین حقوقی ساکنان شهری هستند و ضامن آن‌ها دولت است. این برداشت قانونی از حق به شهر منعکس‌کننده تأکیدی است که بر حقوق جهانی و فردی در نظم نهادی لیبرال جهانی قرار گرفته است. هدف هنجاری نهایی یک حق به شهر قانونی این است که دولت به‌طور قانونی مجموعه حقوقی را که حق به شهر را تشکیل می‌دهد، کدگذاری و اجرا کند (Altorpi & Horak, 2021). با گسترش سریع شهرنشینی در جهان و لزوم توجه به عملکرد مدیریت این سیستم‌های شهری، مطالعه در زمینه زندگی شهری و شیوه‌های دسترسی همه ساکنان به حقوق شهروندی و برخورداری برابر آن‌ها به این حقوق اهمیت زیادی پیدا می‌کند (Carmen, 2020: 32). در همین راستا، زمینه‌های لازم برای طرح مباحثی در مورد مفهوم حق به شهر برای برقراری عدالت در میان شهر مطرح می‌گردد (Meriläinen, 2020: 187).

مفاهیم عدالت و برابری باوجود اینکه از زمان‌های دور مورد توجه است، اما، بی‌عدالتی و تبعیض در شهرها همچنان از بین نرفته است. عدالت جنسی در بین تمامی بی‌عدالتی‌ها و تبعیض‌ها، از گذشته تا زمان حال به حاشیه کشیده شده است (اشتیاقی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۸۸). تفاوت بین زن و مرد و دیدگاه‌های پدرسالارانه نه تنها در شهرسازی، بلکه در بسیاری از موارد باعث شده است تا زنان حقوق خود را انکار کنند؛ این در حالی است که نقش کلیدی آن‌ها در عرصه‌های مختلف بروز یافته است (کوهی، ۱۳۹۹: ۳۲). بی‌توجهی در برنامه‌ریزی شهری به متغیرهایی مثل جنسیت، سن، گروه‌های قومی و... می‌تواند به نابرابری‌های اجتماعی (Zayari & Torkamanniya, 2019). کاهش شمولیت اجتماعی، تنزل کیفیت زندگی از دیدگاه شهروندان، افول کیفیت محیط در فضاهای شهری، عدم تضمین حقوق اجتماعی و دسترسی عادلانه به فرصت‌ها و منابع و در نتیجه عدم تحقق عدالت اجتماعی دامن بزند (Hurubeana, 2013). توجه به جنسیت در فضاهای شهری خصوصاً در فضاهای عمومی به این مفهوم است که ساختارهایی گسترش یابد که عدالت میان زنان و مردان را با پذیرش تفاوت‌های آنان و با ایجاد فرصت‌های برابر برقرار سازد (رومینا و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۶). حضور زنان در فضاهای عمومی شهر علاوه بر اینکه یکی از پیش‌نیازهای اساسی تکوین و متعالی کردن این فضاها و ارتقای کیفی حوزه عمومی است، می‌تواند از آن به‌عنوان ویژه‌ترین حق انسانی هر شهروند در برخورداری از فرصت‌های ارائه شده توسط شهر نام برد (Goussous & Tayoun, 2020).

در ایران نیاز به فضاهای شهری برای زنان که منطبق بر نیازهای مدنی شهروندان در زیست روزمره شهر باشد

به وضوح احساس می‌شود. بسیاری از شهرهای ایران، به خصوص کلان‌شهرها مانند سیاه‌چاله هستند که بخش بزرگی از سرمایه را می‌بلعد، اما زیست مطلوبی را برای زنان فراهم نمی‌کنند (بیات، ۱۳۹۳: ۲۵). مطالعات نشان می‌دهند که در ایران عواملی چون انواع خشونت و ناامنی شهری که عموماً زنان را قربانی کرده است سبب شده است که از امکان و تمایل به حضور آنان و همچنین مشارکت در فضاهای عمومی بکاهد. چرا که تقسیم‌بندی‌های فضایی، زمانی، رسمی و غیررسمی در شهر سبب شده است که بعضی فضاها از دسترس زنان دور بمانند. در حال حاضر در ایران زنان از امکان حضور و استفاده برابر در اجتماع محروم‌اند. برای تأمین این برابری و ایجاد عدالت، باید با درک تفاوت در نیازهای افراد، موانع محدودکننده استفاده از فضاهای شهری و معماری شناسایی و رفع شده و به بانوان امکان حضور و مشارکت اجتماعی برابر داده شود. اهواز به عنوان یکی از کلان‌شهرهای ایران، همانند دیگر شهرهای کشور با معضلات و مسائل شهری زیادی روبرو است. این کلان‌شهر علاوه بر مشکلات و چالش‌های شهری همچون حاشیه‌نشینی، فقر فرهنگی، بیگانگی، جرم و جنایت در دهه‌های اخیر، بروز مشاغل انگلی و کاذب و... گمان می‌رود دارای فضای شهری جنسیت زده نیز می‌باشد. عدم توجه برنامه‌ریزان شهری در اهواز به تفاوت‌های فردی، ویژگی‌ها و توانایی‌های افراد یکی از دلایلی است که موجب تشدید مشکلات شهری و کاهش مشارکت شهروندان در برطرف کردن چالش‌های شهری شده است. در این پژوهش بر آن هستیم تا به واکاوی مهم‌ترین عواملی که سبب عدم برخورداری زنان که یکی از ضروری‌ترین حقوق انسانی خود یعنی حق به شهر است بپردازیم.

مبانی نظری

مفهوم حق به شهر

یکی از چالشی‌ترین و شناخته‌شده‌ترین مفاهیم مطرح‌شده جامعه‌شناس معروف و روشن‌فکر فرانسوی هانری لوفور حق به شهر می‌باشد که در مقاله‌ای با همین عنوان در سال ۱۹۶۷ میلادی، یک سال پس از خیزش جنبش‌های اجتماعی - سیاسی در اروپا و آمریکا انتشار یافته است. این کتاب که تبدیل شده بود به شعاری اجتماعی برای فعالان شهری، مباحث علمی و اجتماعی بسیاری را در حوزه نابرابری‌های فضایی شهری به وجود آورد (سنایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۹). لوفور حق به شهر را خواسته‌ای برای دسترسی تحول‌یافته و عادلانه به زندگی شهری معرفی می‌کند (Mitchell, 2003: 23). وی به نقد جامعه شهری کنونی به منظور باز کردن راهی به سمت جامعه‌ای عادلانه، دنیایی بهتر و فراتر از سرمایه‌داری، دولت و جامعه مصرفی می‌پردازد (Lefebvre, 2009: 78). او بر این باور است که فضای سرمایه‌داری از هم‌پاشیده و تکه‌تکه می‌باشد. دخالت دولت و الزامات اقتصاد سرمایه‌دارانه آن را به وجود آورده است. دولت از طریق نقش خود به عنوان تأمین‌کننده زیرساخت‌ها و مدیریت منابع، شکل‌گیری فضای انتزاعی را تسهیل می‌کند. از دیدگاه لوفور فضای انتزاعی در بازتولید روابط اجتماعی سرمایه‌دارانه نقش نیروی محرک را بازی می‌کند (Lefebvre, 2000: 160).

به اعتقاد لوفور شهر باید برای همه مردم شرایطی را ایجاد کند که بتوانند محیط‌هایی را برای خودشان فراهم کنند نه آن‌ها را به چرخ‌دنده‌های خود مانند شهرهای سرمایه‌داری تبدیل کند. چرا که شهرها علاوه بر نیاز به کار و تفریح، نیازمند زندگی اجتماعی عادلانه و انسان‌شناختی می‌باشند. وی به فضای عمومی و مفهوم اثر که تولید خلاقانه و زمینه‌ای برای زندگی روزمره شهروندان است تأکید می‌کند. لوفور بیان می‌دارد که باید به حق انسان در مشارکت فضای شهر و استفاده از آن‌ها توجه ویژه‌ای شود. به همین دلیل اعتقاد دارد که نه خانه، بلکه شهر است که ایجاد کننده وجود و خودآگاهی می‌باشد (Ledebur et al, 1996: 159). حق به شهر ارائه‌شده از سوی لوفور دربرگیرنده مضامینی همچون بودن، تنوع و

رقابت بر سر فضا و در نهایت آزادی شهروندان برای مشارکت در استفاده و تولید فضای شهری است (بهنام مرشدی و همکاران، ۱۴۰۱:۴).

از دیدگاه هاروی امروزه حق به شهر را در شهرها از دست‌رفته می‌داند. وی حق به شهر را حق به چالش کشیدن شهروندان از طریق تغییر شهر، حق آزادی و بازسازی شهرها می‌داند. حق به شهر یکی از ارزشمندترین و اما نادیده گرفته‌شده‌ترین حقوق انسانی می‌باشد (Harvey, 2012: 23).

هدف اصلی حق به شهر بهبود شرایط زیستی و زندگی شهروندان در مقابل فرآیندهای اقتصادی و هژمونی دولت مرکزی می‌باشد (Jabareen, 2016: 135). این مفهوم، مفاهیم عدالت اجتماعی و مجموعه‌ای از مفاهیمی که به حقوق انسان‌ها و مردم‌سالاری مربوط می‌شود را در برمی‌گیرد. دیدگاه حق به شهر به دنبال اجباری نمودن مشارکت شهروندان و ساکنان در فرآیند برنامه‌ریزی به منظور ارتقای عدالت اجتماعی می‌باشد. (Lesutis, 2020: 112). در واقع، قواعد آن به صورت قراردادی توسط مقامات و یا به طور انقلابی ارائه نشده است بلکه این حقوق به خاطر دوام رابطه بین ساکنان، شهروندان، مقامات دولتی و نهادهای خصوصی ارائه شده است (Pierce et al, 2016: 79).

زنان و استفاده از فضاهای شهری

فضاهای شهری، در شهرهای بزرگ اگرچه بسیار جذاب هستند اما در عین حال سرشار از غریبگی، ناامنی و هراس می‌باشند. به همین سبب فضاهای شهری، اغلب آن جاذبه‌ای که برای مردان ایجاد می‌کنند برای زنان ایجاد نمی‌کنند. چرا که برای زنان با آسایش و امنیت کافی همراه نمی‌باشد به همین دلیل است که بسیاری از نویسندگان فمینیست ضد شهر هستند. بنابراین از جمله گروه‌های محروم در جوامع، زنان هستند. محرومیت زنان از حقوق و امکانات برابر با مردان ناشی از تبعیض‌های جنسیتی برگرفته شده از ارزش‌های مردسالارانه و پدرسالارانه حاکم بر جوامع می‌باشد. این ارزش‌ها زن را جنس دوم تلقی می‌کنند. فضاهای شهری به عنوان بستر زندگی و فعالیت افراد باید بتوانند با توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌های میان گروه‌های جنسی، سنی و اجتماعی، محیطی امن، سالم، پایدار و جذاب را برای همه فراهم کنند.

اهمیت دادن به نیازهای زنان در برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای شهری سبب به رسمیت شناختن و دعوت آنان و همچنین مشارکت برابر همه گروه‌های اجتماعی می‌شود. زنان به دلیل خصوصیات بیولوژیک، نگاه و انتظارات متفاوتی در مقایسه با مردان به فضاهای شهری دارند که در نوع ارتباط آن‌ها با فضا مؤثر می‌باشد (غلامحسینی، ۱۳۹۳: ۱۲). بر این مبنا استانداردهای به کاررفته در ابعاد فضایی شهر پاسخگوی تمام نیازهای زنان نمی‌باشد و این امر بر نوع ارتباط آن‌ها با فضاهای شهری و همچنین بهره‌برداری از این فضاها تأثیر زیادی داشته است. تمامی شهروندان استفاده برابر از فضاهای عمومی شهری را ندارند، پس برای چگونگی درک فضا و زندگی شهری نیاز به متغیرهایی همچون جنسیت، سن، گروه‌های اجتماعی و اقلیت‌های قومی و نژادی می‌باشد که بر آن تأثیرگذار هستند. آنچه به عنوان یک اصل پایه مورد پذیرش همگان قرار گرفته، این مهم است که همه شهروندان باید در دسترسی و استفاده از فضاهای شهری دارای فرصت‌ها و شرایط برابر باشند. اما در گذشته و همچنین تا حدود زیادی زمان حال به دلایل مختلف، معماری و برنامه‌ریزی شهری، حرفه‌هایی مردانه و مردسالارانه می‌باشند و فضاهای شهری و معماری آن‌ها که حاصل فعالیت این دو حرفه هستند نیز فارغ از مسائل جنسیتی بنا شده‌اند (Rendell, 2000: 12).

تاکنون سه مدل فراگیر و شاخص برای تبیین حق به شهر در زنان تبیین شده است. مدل اول که توسط هانری لوفور، جامعه‌شناس فرانسوی معرفی شده است، که به حق همه ساکنان شهری برای تصاحب و مشارکت در فضای شهر اشاره

دارد. این مدل بر لزوم به چالش کشیدن ساختارهای مردسالارانه و سرمایه‌داری که زنان را از زندگی شهری طرد و به حاشیه رانده می‌کند و ایجاد فضاهای دموکراتیک و فراگیرتر که به نیازها، علایق و هویت زنان احترام می‌گذارد، تأکید می‌کند (Carmen, 2020; Bashevkin, 2005). مدل دوم مبتنی بر مفهوم جریان سازی جنسیتی^۱ است که یک استراتژی برای ادغام دیدگاه‌های جنسیتی در همه سیاست‌ها، برنامه‌ها و پروژه‌هایی است که بر توسعه شهری تأثیر می‌گذارد. هدف این مدل ارتقای برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان در بافت شهری، با پرداختن به چالش‌ها و فرصت‌های خاصی است که زنان در دسترسی به خدمات، منابع و فرصت‌های شهری با آن مواجه هستند. مدل سوم مبتنی بر مفهوم تقاطع بودن^۲ است، که چارچوبی برای تجزیه و تحلیل چگونگی تعامل اشکال متعدد ظلم و تبعیض و تأثیرگذاری بر تجربیات زنان در شهر است. این مدل تشخیص می‌دهد که زنان یک گروه همگن نیستند، بلکه هویت‌های متنوع و پیچیده‌ای دارند که توسط عواملی مانند طبقه، نژاد، قومیت، مذهب، سن، ناتوانی، جنسیت و غیره شکل می‌گیرد. این مدل نیازمند درک دقیق‌تری است حقوق زنان در شهر، و برای رویکردهای فراگیرتر و مشارکتی که زنان را از زمینه‌ها و دیدگاه‌های مختلف درگیر می‌کند (Bashevkin, 2005). مدل اول بر حق تصاحب و مشارکت زنان در فضای شهری تأکید دارد و به چالش کشیدن ساختارهای سرمایه‌داری و مردسالارانه را لازم می‌داند. مدل دوم بر ادغام دیدگاه‌های جنسیتی در همه سیاست‌ها، برنامه‌ها و پروژه‌های شهری تأکید دارد و به ارتقای برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان در بافت شهری می‌پردازد. مدل سوم بر تعامل اشکال متعدد ظلم و تبعیض و تأثیر آن بر تجربیات زنان در شهر تأکید دارد و به درک دقیق‌تر حقوق زنان با توجه به هویت‌های متنوع و پیچیده‌شان نیازمند است.

روش پژوهش

در این پژوهش که به لحاظ هدف کاربردی است، به روش آمیخته تأییدی صورت گرفته است، ابتدا با رویکرد نظریه بر خواسته از داده‌ها (نظریه داده بنیاد) سعی شد، مهم‌ترین عوامل زمینه‌ای، مداخله‌ای، و علی موثر در کاهش حق به شهر زنان به صورت مدل مفهومی ارائه شود (Creswell, 2017; Hesketh, 2019) و سپس به کمک مدل‌یابی معادلات ساختاری به تأیید ساختار علی تعریف شده پردازیم.

جامعه پژوهش در پژوهش کیفی، همه‌کسانی هستند که تجربه یا دانش خاصی در مورد پدیده مورد نظر پژوهش داشته باشند. جامعه آماری در این پژوهش زنان اهواز هستند که در معرض بی‌عدالتی جنسیتی قرار گرفته و از حق به شهر مطلوبی برخوردار نیستند. مشارکت‌کنندگان پژوهش افرادی هستند که تجربه‌ای ژرف از تضعیف حق به شهر خود دارند پژوهش دارند و نسبت به اشتراک‌گذاری آن علاقه‌مند بوده و به همکاری با پژوهشگر می‌پردازند. نمونه‌گیری در این پژوهش به صورت هدفمند از میان زنانی انتخاب شد که کمترین سهم را از حق به شهر داشته‌اند. مشارکت‌کنندگان در صورت دارا بودن شرایط ورود به پژوهش و آشنایی با هدف پژوهش و با رضایت آگاهانه کتبی وارد پژوهش شدند. به منظور استفاده از مشارکت‌کنندگان در مصاحبه‌های بعدی و تأیید گفته‌های سایر مشارکت‌کنندگان، آدرس و تلفن آن‌ها اخذ شده و تلفن پژوهشگر نیز در اختیار آن‌ها قرار گرفت. همچنین در این پژوهش نمونه‌گیری به روش گلوله برفی نیز انجام گرفت؛ و در پایان مصاحبه‌ها از مشارکت‌کنندگان پژوهش درخواست شد که متناسب با تجربه‌ای که از حضور در پژوهش حق به شهر کسب کرده‌اند، افرادی را که مناسب شرکت در پژوهش می‌دانند به پژوهشگر معرفی کنند. در این

1. Gender mainstreaming

2. intersectionality

پژوهش سعی شد تا از نمونه‌برداری با حداکثر تنوع جامعه زنان از نظر سن، تحصیلات، شغل، و وضعیت تأهل استفاده شود. البته روند انجام مصاحبه‌ها و تحلیل آن‌ها در انتخاب شرکت‌کنندگان بعدی کمک‌کننده بود. نمونه‌گیری زمانی متوقف می‌شود که اطلاعات از آن به بعد تکراری بوده و اشباع اطلاعات رخ دهد. بخش کیفی این پژوهش با حضور ۳۲ زن انجام گرفت. در این میان ۱۸ زن متأهل با میانگین سنی تقریبی ۴۵ سال، و ۱۴ زن مجرد با میانگین سنی تقریبی ۲۵ سال مشارکت داشتند، ۱۲ نفر از آنان سواد دیپلم و یا کمتر از آن داشتند و ۲۰ نفر از زنان مشارکت‌کننده دارای تحصیلات کارشناسی و یا بالاتر از آن بودند. ۲۱ نفر از زنان مشارکت‌کننده در پژوهش خانه‌دار و ۱۱ نفر دیگر در خارج از خانه مشغول به کار بودند. نمونه ۳۲ نفری و این ترکیب از جنسیت و تحصیلات، انتخاب پژوهشگران نبوده است و شیوه نمونه‌گیری هدفمند و پس‌از آن گلوله برفی، موجب شده است تا این حجم از نمونه و با این ترکیب تا سر حد اشباع نظری و اغنای مفهومی پیش رود. جدول ۱ توزیع جمعیت شناختی این افراد را نشان می‌دهد.

جدول ۱. توزیع جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان در بخش کیفی پژوهش

	وضعیت تأهل		سطح تحصیلات			وضعیت اشتغال		قومیت	
	متأهل	مجرد	دیپلم و کمتر	کارشناسی و بالاتر	خانه‌دار	شاغل بیرون از خانه	عرب	بختیاری	سایر
تعداد	۱۸	۱۴	۱۲	۲۰	۲۱	۱۱	۱۲	۱۱	۹
درصد	۵۶٪	۴۴٪	۳۷٪	۵۳٪	۶۶٪	۳۴٪	۳۷٪	۳۴٪	۲۹٪

همچنین جدول ۲ درصد مشارکت افراد در مناطق مختلف شهری اهواز، برای مصاحبه در بخش کیفی را نمایش می‌دهد.

جدول ۲. درصد و تعداد مشارکت شهروندان اهواز در مصاحبه‌های بخش کیفی بر اساس منطقه جغرافیایی سکونت

مناطق	یک	دو	سه	چهار	پنج	شش	هفت	هشت
سهم در جمعیت اهواز	۱۲٪	۹٪	۱۵٪	۱۳٪	۹٪	۱۴٪	۱۲٪	۱۶٪
تعداد در نمونه	۴	۳	۵	۴	۳	۴	۴	۵

در بخش کمی که با رویکردی توصیفی و قیاسی صورت گرفته است، ۴۲۰ نفر از زنان در شهر اهواز به‌طور تصادفی انتخاب شدند و پرسشنامه الکترونیک از طریق شبکه‌های اجتماعی برای آن‌ها ارسال شده بود، از آن‌ها خواسته شد به سؤال‌های پرسشنامه‌ای که پژوهشگر آن را به‌منظور سنجش عوامل موثر در حق به شهر تهیه کرده‌اند، این تعداد نمونه مطابق پژوهش موندفرام^۱ و همکاران (۲۰۰۵) برای انجام تحلیل معادلات ساختاری مناسب ارزیابی می‌شوند.

به دلیل ماهیت آمیخته پژوهش، و استفاده از رویکرد نظریه بر خواسته از داده‌ها و پس‌از آن معادلات ساختاری، برای گردآوری داده‌ها در فاز کیفی از مصاحبه و در فاز کمی از پرسشنامه استفاده شد. در ابتدای هر مصاحبه، هدف از انجام مصاحبه بیان شده و مشارکت‌کنندگان، رضایت خود را برای شرکت در پژوهش به‌صورت شفاهی و کتبی اعلام نمودند. مصاحبه‌ها عمیق، چهره به چهره و به‌صورت نیمه ساختاریافته انجام گرفتند. سؤال‌های مصاحبه باز پاسخ، در محیطی آرام و بدون حضور شخص سوم صورت گرفتند، و زمان مصاحبه‌ها متناسب با شرایط مصاحبه‌شونده متغیر بود.

در مرحله آزمایشی ۵ مصاحبه انجام گرفت تا هم دستورالعمل مناسبی برای مصاحبه تدوین شود و هم پژوهشگر دغدغه و درگیری بیشتری نسبت به موضوع پیدا کند. نحوه مدیریت مصاحبه، هدایت درست مصاحبه و چگونگی طرح

سؤالات پیگیر در دستورالعمل پیش‌بینی شد. مصاحبه‌ها ابتدا با سؤالات عمومی آغاز شده و سپس سؤالات اختصاصی‌تر در جهت دستیابی به اهداف پژوهش ادامه یافت. مشارکت‌کنندگان آزادانه شروع به صحبت کرده و پژوهشگر با طرح سؤالات پیگیر در زمان مناسب، مصاحبه را به سمت روشن شدن مفهوم مورد مطالعه پیش می‌برد. در ضمن انجام مصاحبه، به رفتارهای غیرکلامی مشارکت‌کنندگان، مثلاً حرکات دست، تغییر حالات چهره و تماس چشمی وی نیز (به منظور افزایش قابلیت اعتماد در روش گردآوری اطلاعات) توجه می‌گردید. با پیشرفت مطالعه، مصاحبه‌ها نیز بر اساس طبقات ایجاد شده هدایت شد و پژوهشگر سؤالات را بر اساس طبقات برجسته و مهم ایجاد شده جهت می‌داد. همچنین، طی مصاحبه، جهت کسب اطلاعات بیشتر و واضح‌سازی مطالب، از سؤالات کاوشی مانند "می‌توانید بیشتر توضیح بدهید؟ در این مورد منظور شما چه بود؟ می‌توانید در این زمینه یک مثال بزنید؟" استفاده شد. مصاحبه‌ها پس از کسب اجازه از شرکت‌کنندگان و اطمینان دادن در مورد محرمانه ماندن اطلاعات ضبط گردید. مدت زمان انجام مصاحبه‌ها حداقل ۵۵ و حداکثر ۷۲ دقیقه بود. در این پژوهش پس از ۴۴ مصاحبه با ۳۲ مشارکت‌کننده طبقه جدیدی در اطلاعات ایجاد نشد که نشان‌دهنده اشباع بود. مدیریت داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار maxqda نسخه ۱۰ صورت گرفت. در ادامه به دلیل استفاده زیاد از سه واژه مهم عوامل زمینه‌ای، عوامل مداخله‌ای، و علی^۱ به معرفی آن‌ها پرداخته شده است.

• عوامل زمینه‌ای، محیط‌ها یا محیط‌های طبیعی هستند که افراد یا گروه‌ها در آن عمل می‌کنند و ممکن است بر نتایج مداخلات یا پدیده‌های موردعلاقه تأثیر بگذارند. عوامل زمینه‌ای ممکن است شامل جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، تاریخی، جغرافیایی یا سازمانی باشد (Korstjens & Moser, 2017).

• عوامل مداخله‌گر اقدامات یا فعالیت‌هایی هستند که برای ایجاد تغییر یا بهبود در یک موقعیت یا مشکل طراحی شده‌اند. عوامل مداخله‌ای ممکن است شامل برنامه‌ها، سیاست‌ها، استراتژی‌های، روش‌ها یا تکنیک‌هایی باشد که توسط محققان یا متخصصان اجرا می‌شوند (Jensen, 2022).

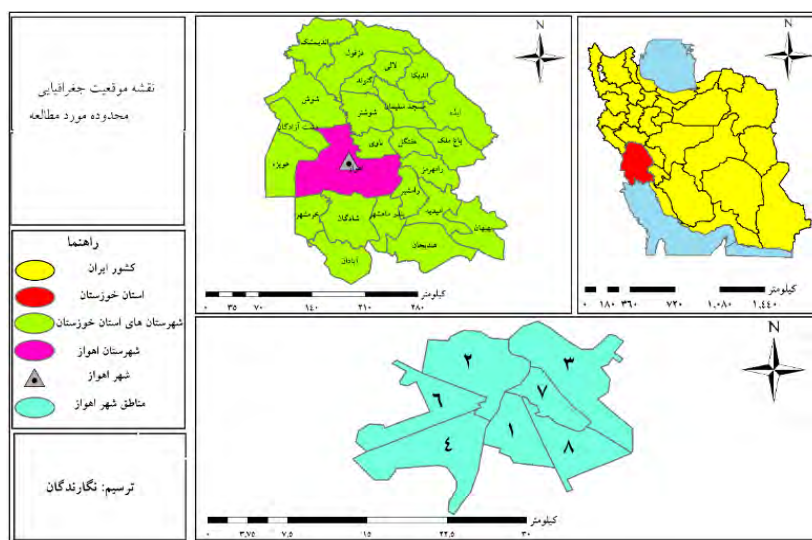
• عوامل علی، متغیرها یا شرایطی هستند که فرض می‌شود تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم بر وقوع یا پیامد یک پدیده دارند. بسته به سؤال و طرح تحقیق، عوامل علی ممکن است از طریق روش‌های کمی یا کیفی شناسایی شوند (Jensen, 2022).

پرسشنامه استفاده شده در پژوهش ابزاری محقق ساخته است، که مؤلفه‌ها و عوامل زمینه‌ای و علی مربوط به حق به شهر را به صورت گویه‌های خود اظهاری موردسنجش قرار می‌دهد. این پرسشنامه شامل دو قسمت جدا از هم بوده است، قسمت اول به گردآوری اطلاعات جمعیت شناختی از جمله سن، وضعیت اقتصادی و اجتماعی، محل زندگی و شغل از مشارکت‌کنندگان پرداخته است و قسمت دوم برای ۵ مؤلفه اساسی حق به شهر که در ادامه به آن‌ها اشاره خواهد شد به نظرسنجی پرداخته است.

محدوده مورد مطالعه

شهر اهواز مرکز استان خوزستان است که در حال حاضر با مساحت تقریبی ۲۲۰ کیلومتر مربع وسیع‌ترین شهر استان می‌باشد. شهر اهواز از نظر جغرافیایی در ۳۱ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است. محدوده مورد مطالعه محلات شهر اهواز است. شهر اهواز شامل هشت منطقه، ۳۴ نواحی و ۱۲۴ محله می‌باشد. مساحت محدوده مورد پژوهش در سال ۱۳۹۰، ۱۸۸۰۶/۴۴ هکتار است (معاونت برنامه‌ریزی و توسعه سرمایه

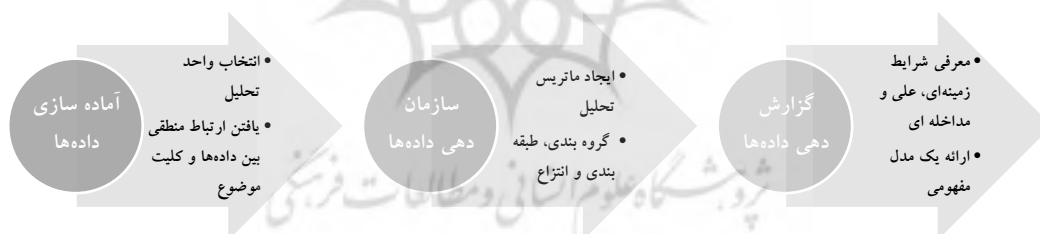
انسانی، ۱۳۹۵). جمعیت شهر اهواز بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، ۱/۱۸۴/۷۸۸ نفر می‌باشد. شکل (۱) نقشه موقعیت منطقه مورد مطالعه را در کشور، استان و شهرستان نشان می‌دهد.

شکل ۱. موقعیت و جایگاه شهر اهواز در تقسیمات سیاسی کشور و استان خوزستان

تحلیل داده‌های کیفی

داده‌های حاصل از مصاحبه با مشارکت‌کنندگان، از روی دیسک ضبط دیجیتال به فایل متنی تبدیل شدند. متن مصاحبه‌ها به کمک تحلیل محتوای هدایت‌شده مورد واکاوی و طبقه‌بندی قرار گرفت. شکل ۲، مراحل تحلیل داده‌های مصاحبه را نمایش می‌دهد.

شکل ۲. مراحل انجام تحلیل کیفی برای ارائه مدل مفهومی حق به شهر زنان

آماده‌سازی داده‌ها شامل دو مرحله مهم بود. در مرحله انتخاب واحد تحلیل مصاحبه‌های ضبط‌شده به فرمت متنی تبدیل شد. کلیه مصاحبه‌ها کلمه به کلمه به صورت متن درآمد و متن پیاده شده مصاحبه‌ها به عنوان واحد تحلیل در نظر گرفته شد. متن مصاحبه به عنوان یک واحد آنالیز، وارد نرم‌افزار مکس کیو دی ای گردید. همچنین در این مرحله واحدهای معنایی (جملات یا پاراگراف‌هایی از متون مصاحبه) در متن مصاحبه‌ها مشخص شد.

در مرحله یافتن ارتباط منطقی داده‌ها با کلیت موضوع، بلافاصله بعد از انجام هر مصاحبه متن آن کلمه به کلمه پیاده‌سازی شد. پس از تبدیل مصاحبه‌ها به متن، هر متن چندین بار خوانده شد و محقق درگیری مداوم و طولانی مدت با داده‌ها داشت تا غوطه‌ور شدن در داده‌ها رخ دهد. مرحله دوم تحلیل محتوا سازمان‌دهی مطالب بود. در این مرحله ماتریس تحلیل ایجاد شد و استخراج داده‌ها از محتوای مصاحبه‌ها بر اساس طبقات اولیه (در قسمت نتایج ببینید) موجود در ماتریس صورت گرفت، و سپس مراحل گروه‌بندی، طبقه‌بندی و انتزاع انجام شد. داده‌ها چندین بار برای یافتن

محتوایی که با طبقات از قبل مشخص شده مطابقت داشته و یا می‌توانستند مثالی برای آن‌ها باشند مرور و کدهای اولیه به آن‌ها اختصاص داده شد. به این ترتیب کد دهی به واحدهای معنایی دیگر که با طبقات اصلی مرتبط نبوده ولی با مفهوم حق به شهر مرتبط بودند نیز صورت گرفت. سپس بر اساس ارتباط مفهومی و منطقی امکان جایگذاری این طبقات در طبقات اصلی موجود در ماتریس، و یا شکل‌گیری طبقات اصلی جدید بررسی شد. برای شروع فرایند کدگذاری داده‌ها، طبقات اصلی موجود در ماتریس تحلیلی به کمک پیشینه نظری پژوهش تعریف و سپس بر اساس این تعاریف قواعد دقیق کدگذاری مشخص شدند. مرحله پایانی تحلیل محتوا گزارش دهی است، در این مرحله ضمن معرفی طبقه‌های اصلی که همان شرایط زمینه‌ای، علی و مداخله‌ای کاهش حق شهر زنان هستند، مدل مفهومی به‌منظور نمایش بهتر این شرایط ارائه خواهد شد.

تحلیل داده‌های کمی

برای بررسی ساختار علی حق به شهر از روش تکرارشونده با پیشینه درست نمایی اطلاعات کامل استفاده شد، این تحلیل در محیط مدل‌سازی معادلات ساختاری نرم‌افزار LISREL 8.8 انجام گرفت. برازش کلی مدل به کمک آماره مربع خی و سایر شاخص‌های برازش که حساسیت کمتری به‌اندازه نمونه داشتند بررسی شد. این شاخص‌ها سه دسته مهم شاخص‌های برازش مدل ساختاری را شامل می‌شوند: شاخص‌های برازش مطلق^۱، شاخص‌های برازش افزایشی^۲ و شاخص‌های برازش ایجاز^۳. از میان شاخص‌های برازش مطلق: شاخص‌های مربع خی^۴، نیکویی برازش اصلاح‌شده^۵ و ریشه میانگین مربعات باقیمانده^۶، همین‌طور از میان شاخص‌های برازش تطبیقی: شاخص برازش تطبیقی^۷، و شاخص توکر-لوویس (شاخص برازش هنجار نشده)^۸، و از میان شاخص‌های ایجاز: شاخص‌های مربع خی بهنجار شده^۹، شاخص برازش مقتصد هنجار شده^{۱۰} و ریشه میانگین مربعات برآورد^{۱۱} گزارش خواهند شد. کلاین^{۱۲} (۲۰۱۶) در مورد نحوه محاسبه شاخص‌ها و همچنین مقادیری از آن‌ها که برازش مطلوب مدل را در پی خواهند داشت، راهنمایی‌های لازم را ارائه کرده است. مولایک^{۱۳} (۲۰۰۹)، مولایک (۲۰۱۰) و کلاین (۲۰۱۶) مقادیر کوچک شاخص مربع خی به همراه مقادیر بزرگ سطح معناداری را برای برازش مدل مطلوب ارزیابی کرده‌اند، اما به دلیل حساسیت بالای این شاخص به حجم نمونه، شاخص‌های دیگر نیز بررسی می‌شوند. در این پژوهش مطابق نظر مولایک و کلاین مقدار مطلوب شاخص‌ها عبارت‌اند از: $AGFI > 0.9$ ، $RMR < 0.08$ ، $CFI > 0.9$ ، $TLI > 0.95$ ، $PNFI > 0.5$ و $RMSEA < 0.08$.

یافته‌ها

تحلیل محتوای هدایت‌شده، به ما کمک کرد تا بتوانیم عوامل کاهش حق به شهر زنان در اهواز و طبقات فرعی آن را

1. Absolute fit indices
2. Incremental fit indices
3. Parsimony fit indices
4. Chi-square
5. Adjusted goodness of fit index (AGFI)
6. Root mean squared residual (RMR)
7. Comparative fit indices (CFI)
8. Tucker-Lewis or non-normed fit index (TLI or NNFI)
9. Normed Chi-square
10. Parsimonious Normed fit index (PNFI)
11. Root mean squared error of approximation (RMSEA)
12. Kline
13. Mulaik

شناسایی کنیم. در ادامه ضمن شرایط زمینه‌ای و مداخله‌ای را تعریف خواهیم کرد، و در پایان مدلی مفهومی برای تبیین این پدیده اجتماعی ارائه خواهیم داد. در ادامه مهم‌ترین کدهای استخراج‌شده از مصاحبه با زنان مشارکت‌کننده ارائه می‌شوند.

کدهای مربوط به جنسیت و فضا: عملکرد جنسیتی فضا، شرایط زمینه‌ای برای تأثیرگذاری روی حق به شهر زنان در شهر اهواز ایجاد می‌کند. اظهارنظرهایی مانند: کمبود فضای ورزشی و سرگرمی، نقص در طراحی، و عدم تطابق فرم آن مکان‌ها با ویژگی‌های جنسیتی زنان نشان از عملکرد بسیار ضعیف فضاهای شهری برای استفاده و حمایت از زنان دارد. عملکرد فضا را می‌توان زمینه‌ساز کاهش حضور زنان در جامعه، و کاهش دل‌بستگی آن‌ها به مکان‌های شهری دانست.

زن میان‌سال: فضاهای ورزشی رو باز برای خانم‌ها در اهواز وجود نداره خب ما هیچ‌گونه ویتامین دی که مورد نیازمون هست به صورت طبیعی دریافت نمی‌کنیم. چرا طبق اصول و چارچوب کشورمون با توجه به شرایط محیطی شهر فضاهای رو باز مخصوص خانم‌ها درست نمیکنن. برای همین که همیشه ما خانما کمبود شدید ویتامین دی داریم. زن جوان: خیلی دوس دارم توی پارک و تو فضای آزاد ورزش کنم ولی علاوه بر اینکه هیچ فضای ورزشی و امکانات ورزشی توی فضاهای شهری نیست حتی اجازه نمیدن خودمون بدون امکانات در گوشه پارک یوگا کار کنیم. خب حداقل چنتا پارک بانوان بزارین که راحت ورزش کنیم. یه پارک بانوان تو اهواز هست که اونم درش همیشه بسته است فقط چند ماه فعالیت کرد، تازه نگهبان‌هاش مرد بودن مدام میومدن و میرفتن خب حداقل تو این پارک‌های بانوان بزارین راحت ورزش کنیم با دوستامون. زن جوان: وقتی حالم خوب نیست میرم بیرون که حالم خوب بشه ولی چون فضاهای تفریحی و سرگرمی که بتونم استفاده کنم توی شهر برام وجود نداره و مجبورم یا تو خیابون راه برم یا فقط توی پارک که امکانات تفریحی ندارن یه گوشه بشینم شما برو چک کن اکثر پارک‌های اهواز فقط فضای سبزه هیچ امکاناتی ندارن برا ما خانم‌ها.

کدهای مربوط به سیاست و نهادهای حکومتی: سیاست و نقش نهادهای حاکمیتی، طبقه دیگری است که به کمک کدهای استخراج‌شده در مصاحبه مشارکت‌کنندگان تشکیل شده است، به رسمیت نشناختن زنان برای انجام فعالیت‌های فرهنگی، اقتصادی، و اجتماعی (حتی فعالیت‌های مرتبط با خود زنان)، عدم استفاده از زنان برای مشاوره و ایجاد فضاهای شهری، نگرش اشتباه در مورد شایستگی مدیران زن، توسعه نامتوازن و ناعادلانه شهر به نفع مردان، مهم‌ترین کدهایی بوده که در مصاحبه با زنان به آن رسیده‌ایم، سیاست‌های غلط، و عملکرد اشتباه نهادهای حکومتی در ارتباط با مسائل زنان، در روند رسیدن زنان به حق خود از فضاهای شهری مداخله کرده و موجب توقف این فرآیند می‌شود.

زن جوان: وقتی میان نظرسنجی که برای محله اقدامی کنن برای نیازسنجی‌های محلی همیشه میگن به همسرتون بگین مشارکت کنن و یا از همسرامون مصاحبه می‌کنند هیچ‌وقت نگفتن شما خانم‌ها به این فضا نیاز دارین یا نه انگار ما زنا جز شهروند نیستیم و فقط همسرامون برای نیازهای شهریمون باید تصمیم بگیرن. من خیلی ناراحت میشم وقتی اینجوری برخورد میکنن. زن میان‌سال: خواهرم خیلی به نهادهای ذی‌ربط مربوط به کارش مراجعه کرد برای پروانه کسب‌وکار متأسفانه بهش میگفتن که پروانه کسب برای این کار به زنان داده نمیشه و میتونی به اسم پدر یا برادر یا همسرت بگیری. یکی دیگه از زنان میان‌سال مشارکت‌کننده بیان می‌کند که: اصلاً چرا در تهیه و اجرای طرح‌های شهری در جامعه ما خانم‌ها مشارکت داده نمی‌شوند اگر هم مشارکت کنن فقط برای چارچوب تعیین شده در اون طرح که توسط کسانی دیگه تهیه شده برنامه‌ریزی میکنن. اگر خانم‌ها مشارکت داده بشن بهتر میتونن نیازهای همجنس خودشون رو درک کنن و در طرح‌های توسعه برای رفع این نیازها برنامه‌ریزی کنند.

کدهای مربوط به امنیت محیط: طبقه مهم دیگری که از تحلیل مصاحبه‌ها و استخراج کدها به دست آمد، امنیت محیط بوده است. کنترل نامناسب فضا، نظارت ناکافی در اماکن شهری، طراحی نامناسب فضاهای شهری برای راندگی زنان، عدم تناسب و کمبود خدمات حمل‌ونقل شهری، طراحی نادرست محیط‌ها و اماکن شهری متناسب با خواسته‌ها و شرایط زنان، دیدگاه‌های متناقض و یا نادرست زنان درباره محیط‌های شهری، نبود نور و روشنایی کافی در طراحی معابر،

مهم‌ترین شرایطی هستند که می‌توان آن‌ها را از علت‌های اساسی کاهش حق به شهر زنان دانست.

زن جوان: من هر وقت توی خیابون‌های خلوت راه رفتم همیشه برام مزاحمت ایجاد کردن برای همین مجبورم همیشه حتی مسیرهای نزدیک رو با آژانس برم که بسیار برام هزینه‌بر هست. چرا برای پیشگیری و مبارزه علیه کسانی که باعث آزار و اذیت زنان میشن و همچنین برای بهتر کردن شرایط محیطی شهرها برای افزایش امنیت خانمها اقدامی صورت نمی‌گیره. فقط وقتی زنان آسیب دیدند به دنبال مجرم می‌گردن. زن جوان: چرا در بعضی منطقه‌ها و محله‌های خلوت اهواز مثل پردیس، معین زاده، مهدیس و... که فاصله زیادی با مرکز شهر دارن و فضای رهاشده زیادی تو مسیر این محلات هست برای افزایش امنیت خانمها نیروهای کنترل گیر سرکشی مداوم نمیکنن. حضور و سرکشی وقتی در شهر مخصوصاً محلات پراکنده و جدا شده از بافت اصلی شهر به موقع وجود داشته باشد هم امنیت مناطق شهری بالا می‌رود و هم سبب افزایش اعتماد بیشتر مردم به ارگان‌های امنیتی می‌شود. یکی دیگه از زنان میان‌سال مشارکت‌کننده: در بعضی جاها وقتی دورین زیاد هست من خودم شخصاً امنیت بیشتری حس می‌کنم خیلی از این محلات حتی به دورین مداربسته هم ندارن. من خیلی وقتا در دل این محلات شهر دچار آسیب شده‌ام چون مجرم میدونه عوامل کنترلی از اون فضاها هیچ‌وقت سرکشی نمی‌کنن راحت کارشون رو تکرار میکنن.

کدهای مربوط به خانواده: مصاحبه ما با زنان، حاکی از نقش پررنگ خانواده در حق به شهر آنان داشته است. خانواده به‌عنوان یک‌نهاد اجتماعی تأثیرگذار می‌تواند نقش دوگانه مثبت و منفی را در افزایش و یا کاهش حق به شهر زنان ایفا کند. دخالت خانواده برای انتخاب‌های شخصی، ورود غیرمجاز اعضای خانواده در حریم خصوصی زنان، گاهی اوقات انتخاب به‌جای زنان و برای آنان، کنار نیامدن خانواده‌های ایرانی با استقلال دختران و زنان، عدم موافقت خانواده برای مشارکت‌های اجتماعی زنان، وجود برخی تابوها، سنت‌های غلط و محدودکننده خانواده‌ها در ارتباط با زنان، محدود کردن روابط اجتماعی زنان توسط خانواده‌ها از مهم‌ترین شرایط زمینه‌ای هستند که نقش خانواده را برای کاهش حق به شهر زنان ایرانی پررنگ جلوه می‌دهند. برخلاف انتظار پژوهشگران، اظهارنظرهایی که در ادامه آمده است ما را متقاعد کرده که شرایط سنی نیز از بازیگران اصلی زمینه‌ای برای کاهش حق به شهر زنان اهوازی بوده است.

دختر جوان: من یک دختر ۱۷ ساله هستم نیازهای تفریحی من مانند مادر من نیست من به فضاهای عمومی شاد و سرگرم‌کننده و متنوع مناسب سنم نیاز دارم، پارک شهرها رو برای سرگرمی کودکان ساخته‌اند اما چرا جایی برای نوجوانان در شهر وجود ندارد. زن میان‌سال: من و دوستانم بازنشسته شده‌ایم به‌جز پارک محله ما که بیشتر معنادان و کارتون خوابان در آن پرسه می‌زنند هیچ جایی برای ملاقات‌ها و نشست‌های ما نیست و مجبوریم در کنج خانه‌هایمان بمانیم. -پارک‌ها و فضاهای تفریحی دلپذیر برای کودکان بشدت محدود است به حدی که وقتی فرزندم رو برای بازی به پارک می‌برم ساعت‌ها باید در نوبت استفاده از وسایل منتظر بمانیم به‌اندازه‌ای که بچه من خسته می‌شود و از من می‌خواهد به خانه بازگردیم. فرزندان ما سرخورده شده‌اند.

کدهای مربوط به قوم‌گرایی: باورهای قومی و قوم‌گرایی بعضاً افراطی شرایط زمینه‌ای مهمی را برای کاهش حق به شهر برای زنان در اهواز ایجاد کرده است. مردسالاری، انتخاب‌های اجباری از جمله ازدواج و انتخاب محل زندگی، باور غلط قومیت‌ها در مورد توانایی زنان، ترس از استقلال مالی زنان، بارور غلط زن به‌عنوان جنس دوم، نا عدالتی‌های قومی در موضوع زنان، همگی نشانه‌هایی از قومیت‌گرایی برای ایجاد زمینه کاهش حق به شهر زنان هستند.

زن جوان: ما هر وقت می‌خواهیم از محیط بیرون در کنار دوستانمون لذت ببریم و یا حتی در اجتماع‌ها و گردهمایی‌ها شرکت کنیم و یا قدمی را برای پیشرفت خود برداریم خانواده ما با این جمله (در بین خانواده و فامیل ما مرسوم نیست، اقوام چه می‌گویند، اگر خویشاوندان ببینن باعث آبروریزی ما می‌شود و...) ما را سرخورده می‌کنند و مانع اقدام ما می‌شوند. زن میان‌سال: در استان‌های قومیت‌گرای ایران مانند خوزستان، لرستان، چهارمحال، کردستان، استان‌های جنوبی تصمیم‌گیرنده اصلی برای اکثریت امور زندگی و حضور زنان در محیط‌های عمومی مردان هستند حتی تعیین‌کننده سطح ارتباط زنان با خانواده خود و همچنین دارای تعصبات قومی و سنتی کاذب برای دختران و زنان و خود برای هستند.

کدهای مربوط به شرایط جسمی و روحی: در کنار شرایط مختلف زمینه‌ای که موجب کاهش حق به شهر زنان اهوازی شده است، ویژگی‌های جسمی و روحی آنان خود زمینه مناسبی را برای بی‌عدالتی و کاهش حق به شهر در زنان ایجاد می‌کند. بیشتر زنان در اظهارنظرهای خود چنین گفته‌اند که:

زن جوان: فضاهای شهری و فضاهای عمومی مورد انتظار برای همه زنان که روحیات حساسی دارند نیست. ما زنان ابتدا در محیط به دنبال آرامش، نور کافی، مسیریابی راحت، راحتی و آسایش و... هستیم. که حتی یکی از آن‌ها در محیط شهر برآورده نمی‌شود. زن میان‌سال: من معلول هستم و شرایطی در فضاهای عمومی برای ما معلول‌ها فراهم نشده است که به راحتی و به تنهایی بتوانیم از محیط شهری استفاده کنیم چون موانع محیطی زیادی بر سر راه ما برای استفاده از فضا قرار دارد. زن جوان: ما زنان برای اینکه بخش اصلی تربیت کودکان را بر عهده داریم و عنصر کانونی خانواده هستیم و باید شرایط روحی خوبی را داشته باشیم که بتوانیم فرزندان سالمی را تربیت کنیم و خانواده را در کنار هم نگهداریم اما در شهر و جامعه فضاهایی برای افزایش و بهبود و تقویت روحیه و نشاط ما زنان وجود ندارد ما زنان در اهواز، روزه‌روز افسرده‌تر می‌شویم.

عدم توجه به روحیه زنانگی، عدم توجه به فیزیولوژی و ساختار جسمی زنان، عدم توجه به فضاهای جنسیتی مختص زنان از مهم‌ترین عوامل زمینه‌ساز برای کاهش حق به شهر آنان است.

کدهای سیاست‌های فضایی شهر: شاید بتوان گفت که سیاست‌های فضایی شهری از مهم‌ترین عوامل مداخله‌ای در کاهش حق به شهر زنان اهواز باشد، عدم توجه سیاست‌گذاران شهری به سرزندگی شهروندان، طراحی نامناسب شهر که موجب کاهش فضاهای مکث و استراحت شده‌اند، نداشتن و یا کمبود شدید فضاهای کانونی، دسترسی نامناسب به فضاهای مختلف شهری، کاربری نامتوازن و نامناسب از فضاها، عدم تناسب طراحی‌ها با جسم و روح زنان، تبعیض‌های جنسیتی در طراحی فضاها، و سوگیری سیاست‌های فضایی به سمت مردان، از مهم‌ترین مداخله‌هایی است که می‌تواند حق استفاده زنان از شهر را تا حد زیادی کاهش دهد.

زن جوان: ما در منطقه کوروش زندگی می‌کنیم محیط زندگی ما محیط سرد و بی‌روحی است و ترجیح می‌دهم که وقتی در خانه بگذرانم در بیشتر محله‌های شهری اهواز عوامل سرزندگی شهری وجود ندارد. باین وجود به جز کیان پارس و زیتون بیشتر مناطق شهری اهواز همین‌جوری سرد و بی‌امکانات هستن. زن میان‌سال: مکان مناسب جهت نشستن، مکث و تأمل بیشتر در فضا برای ما زنان بسیار محدود وجود است، این فضاها برای ما زنان بسیار حیاتی هستند. همچنین جایی برای تجمع زنان مثل، زمین بازی، ایستگاه اتوبوس، مکان غذا خوردن و... نمی‌باشند. زن میان‌سال: ما زنا شاید بیشتر از مردها باشیم تو شهر، ولی هیچ‌کدام از فضاهای شهری به اندازه کافی برای ما طراحی نشده همه فضاها برای مردا طراحی شدن که ما اجباراً از اونها استفاده می‌کنیم.

کدهای مربوط به رفاه و خدمات اجتماعی: رفاه یا عدم رفاه اجتماعی یکی از مهم‌ترین شرایط علی برای کاهش حق به شهر زنان اهوازی است. رفاه عامل اثرگذار اجتماعی است، که در سایه آن زنان اهوازی به دنبال حق به شهر خود هستند. هزینه‌های بالای زندگی و کاهش توان اقتصادی خانواده‌ها، تبعیض رفاهی به نسبت جغرافیای شهر، نبود سیاست‌های مستمر برای تأمین آزادی، بهداشت و امنیت، نبود تشکلهای فعال اجتماعی برای رسیدگی به امور مالی و اشتغال زنان، مسئله حقوق مالی و وراثت زنان در اهواز، سوگیری اشتغال‌زایی به نفع مردان، ضعیف و وابسته نگه‌داشتن زنان در امور مالی همگی علت‌های تأثیرگذاری برای کاهش حق به شهر زنان هستند.

زن جوان: مکان‌ها و فضاهای تفریحی که کیفیت مناسبی برای استفاده زنان دارند برای استفاده و ورود به آن‌ها باید هزینه‌های بالایی را پرداخت کرد. در مناطق مرفه نشین مثل کیان پارس و زیتون خدمات رفاهی و شهری بیشتری برای خانم‌ها وجود دارد که ما در مناطق متوسط از آن‌ها محروم هستیم. زن میان‌سال: افزایش تبعیض در فعالیت‌های بازار سبب افزایش اتکای زنان به مشاغل غیررسمی و افزایش فاصله‌های جنسیتی در درآمد زنان ایران را روزه‌روز از رفاه اجتماعی دور می‌کند. زن جوان: نهادهایی برای توانمندسازی ما زنان برای مشارکت فعال در سیاست و جامعه شهری وجود ندارد همه

زنانی که در ایران در عرصه سیاست فعالیت دارند از قشر مرفه جامعه و یا فرزندان سران قدرتمند کشور هستند که این شرایط برای ما زنان اهوازی بسیار بدتر از شهرهای دیگر است. زن جوان: در جامعه ما سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌هایی که فقر زنان و دختران را کاهش می‌دهد وجود ندارد. شهر اهواز بشدت در این زمینه بسیار ضعیف است. همچنین تضمینی برای مالکیت برای زنان و حقوق وراثت وجود ندارد، و در بیشتر مواقع حقوق زنان زیر پا گذاشته می‌شود.

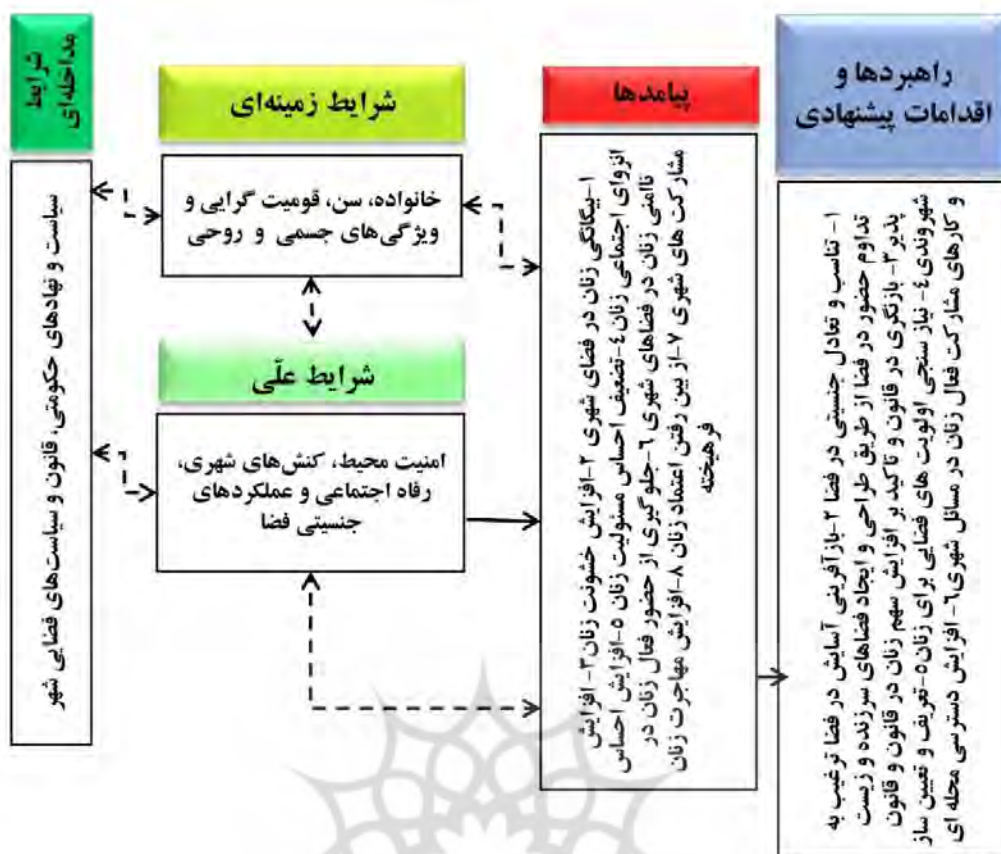
با تعریفی که از طبقه‌های استخراج شده است، و نقشی که هر کدام در تضعیف حق به شهر زنان در کلان‌شهر اهواز دارند، دسته‌بندی تازه‌ای تشکیل شده است که در آن مجموعه شرایط زمینه‌ای، مداخله‌ای و علی در آن مشخص شده است، شکل ۳، دسته‌بندی تازه‌ای از طبقات را نمایش می‌دهد که در آن به‌طور مجزا هر کدام از شرایط تضعیف حق به شهر زنان اهوازی نمایش داده شده است.

شکل ۳. نقش هر کدام از شرایط در تضعیف حق به شهر زنان در کلان‌شهر اهواز

پژوهشگران، مطابق با طبقه‌های ایجادشده، و شرایط زمینه‌ای، مداخله‌ای و علی بیان شده مدل مفهومی را برای تبیین کاهش حق به شهر زنان در کلان‌شهر اهواز فراهم کرده‌اند. در این مدل ضمن اشاره به شرایط کاهش حق به شهر زنان اهوازی، به پیامدهای این کاهش نیز اشاره شده و در پی آن راهبردهای اثرگذار برای بهبود این وضعیت را پیشنهاد کرده‌اند. شکل ۴ مدل مفهومی پیشنهادی برای تبیین کاهش حق به شهر زنان اهوازی را نمایش می‌دهد.

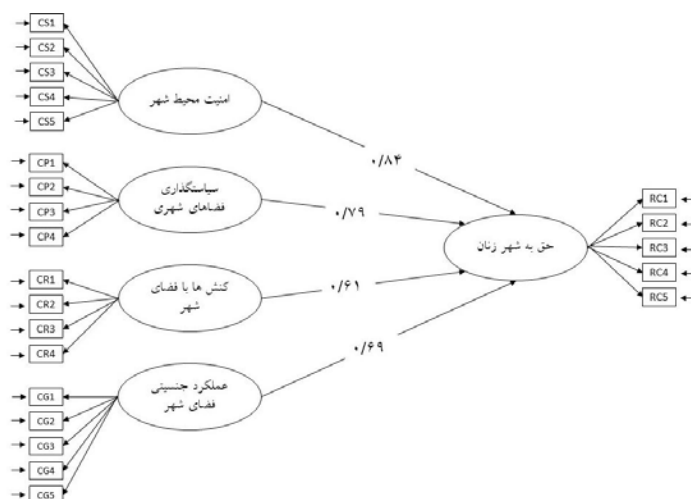

شکل ۴. مدل مفهومی برای تبیین حق به شهر در زنان اهوازی

داده‌های گردآوری‌شده در سطح اهواز، در هنگام تکمیل پرسشنامه کمترین داده ازدست‌رفته را داشته به‌گونه‌ای که ۹۳٪ از پرسشنامه‌های ارسالی تکمیل و بازگردانده شدند پژوهشگران از همه پرسشنامه‌های تکمیل‌شده در تحلیل استفاده کردند. مقدار کشیدگی متغیرهای مورداندازه‌گیری توسط پرسشنامه بین ۰/۴۳- و ۰/۶۵ بوده و مقدار چولگی آن‌ها بین ۰/۵۸ تا ۰/۶۵ است. کلاین (۲۰۱۶) توصیه می‌کند شاخص چولگی و کشیدگی متغیرها بر انحراف استاندارد آن‌ها تقسیم‌شده و نسبت به‌دست‌آمده همچون توزیع طبیعی استاندارد Z مورد تفسیر قرار گیرد. در هیچ‌کدام از متغیرها در سطح معناداری ۰/۰۵ نسبت‌ها از ۲/۵۸ بزرگ‌تر نبودند این یافته نشان داد که داده‌های تجربی فاقد چولگی و کشیدگی هستند و از توزیع طبیعی پیروی می‌کنند. داده‌های تجربی شامل داده‌های خیلی پرت نبود به‌گونه‌ای که فاصله ماهالانویس D که به‌عنوان شاخص بررسی داده‌های پرت چند متغیری استفاده شد (تاباچنیک و فیدل، ۲۰۱۹). در سطح $p < 0.05$ معنادار نبود.

مدل علی حق به شهر برای زنان، شامل یک متغیر درون‌زاد (متغیر وابسته) و چهار متغیر برون‌زاد (متغیر مستقل) است.

متغیر درون‌زاد همان حق به شهر زنان است که شرایط مداخله‌ای و علی همچون امنیت محیط، سیاست‌گذاری و قانون، کنش‌های شهری، و عملکرد جنسیتی فضا روی آن تأثیرگذار خواهند بود. شکل ۵ مدل ساختاری علی برای حق به شهر زنان را نمایش می‌دهد.

شکل ۵. مدل ساختاری علی حق به شهر زنان

جدول ۳ شاخص‌های برازش مدل ساختاری علی حق به شهر زنان را با داده‌های تجربی گردآوری شده نمایش می‌دهد. در این پژوهش از سه گروه سنی زنان جوان (سن ۱۵ تا ۳۵ سال)، زنان میان‌سال (۳۵ تا ۵۰ سال) و زنان مسن (۵۰ سال و بیشتر) برای برازش مدل استفاده شد.

جدول ۳. شاخص‌های برازش برای مدل ساختار علی حق به شهر زنان

شاخص برازش	در کل نمونه	زنان جوان	زنان میان‌سال	زنان مسن
χ^2	*(۰/۰۰)۱۱۸۴/۳۲	(۰/۰۰)۱۶۲۱/۷۸	(۰/۰۰)۱۸۳۵/۹۴	(۰/۰۰)۱۷۴۲/۲۱
AGFI	۰/۹۱۱	۰/۹۷۲	۰/۹۸۱	۰/۹۶۲
RMR	۰/۰۵۶	۰/۰۶۹	۰/۰۸۱	۰/۰۷۷
CFI	۰/۹۳۰	۰/۹۵۴	۰/۹۳۱	۰/۹۳۷
TLI	۰/۹۶۱	۰/۹۷۳	۰/۹۵۳	۰/۹۴۹
خی دو بهنجار شده	(۰/۰۰)۳۲۶۵/۷۳	(۰/۰۰)۲۰۴۴/۱۱	(۰/۰۰)۲۳۱۱/۱۲	(۰/۰۰)۳۴۲۱/۵۵
PNFI	۰/۶۴۸	۰/۵۴۳	۰/۵۶۵	۰/۵۴۲
RMSEA	*(۰/۲۲)۰/۰۴۵	(۰/۵۳)۰/۰۴۴	(۰/۵۱)۰/۰۵۱	(۰/۵۱)۰/۰۵۴

* یادداشت: مقادیر داخل پرانتز سطح اطمینان p است. $df=417$ ** داخل پرانتز سطح اطمینان p برای آزمون فرضیه $H_0: RMSEA < 0.05$ است.

در حجم نمونه بالا شاخص خی دو بزرگ و سطح معناداری کم، نشان از سوگیری به سمت عدم برازش داده‌ها با ساختار علی دارد، و به همین خاطر به پژوهشگران توصیه می‌شود که "شاخص برازندگی خی دو بهنجار شده" را گزارش دهند و عدم وابستگی این شاخص به حجم نمونه باعث اعتبار بیشتر آن است. خی دو بهنجار شده که در جدول ۱ گزارش شده است برای همه نمونه، و همه گروه‌های سنی زنان، نشان از برازش داده‌های تجربی و مدل ساختاری علی دارد. مقادیر برازش مطلق، برازش افزایشی، و ایجاز که در جدول ۱ به آن‌ها اشاره شده است نشان می‌دهند که مدل ساختار علی پیشنهادی پژوهشگران برای حق به شهر، هم برای کل نمونه، و هم برای گروه‌های سنی متفاوت زنان با داده‌های تجربی گردآوری شده از سطح شهر اهواز برازش دارد.

مسیرهای علی بین سازه‌های مدل علی حق به شهر زنان در شکل ۵ مشخص شده‌اند و در جدول ۴ مقادیر این مسیر نمایش داده شده است.

جدول ۴. مسیرهای علی (ضرایب مسیر) مدل علی حق به شهر زنان

عنوان ضرایب مسیر	ضریب خام	ضریب استاندارد	خطای برآورد
امنیت محیط شهر (حق به شهر زنان)	۲/۴۵	۰/۸۴	۰/۰۲
سیاست‌گذاری فضای شهری (حق به شهر زنان)	۲/۱۱	۰/۷۹	۰/۰۳
کنش‌ها با فضای شهر (حق به شهر زنان)	۱/۸۷	۰/۶۱	۰/۰۲
عملکرد جنسیتی فضا (حق به شهر زنان)	۱/۹۴	۰/۶۹	۰/۰۴

ضرایب مدل حق به شهر زنان در سطح ۰/۰۱ در جدول ۲ همه معنادار بودند. چون ضرایب به‌صورت استاندارد محاسبه و گزارش شده‌اند، قابل مقایسه هستند، این گفته به این معنا است که بزرگ بودن ضریب در یک مسیر به معنی تأثیر علی بیشتر است. آن‌گونه که در جدول ۲ می‌بینید، بیشترین تأثیر مربوط امنیت شهر با ضریب مسیر ۰/۸۴ و کمترین آن

مربوط به کنش‌های شهری با ضریب مسیر ۰/۶۱ است.

بحث

میزان دسترسی و برخورداری شهروندان از مزایای شهر، تحت عنوان حق به شهر مطرح می‌شود. سیاست و نهادهای حکومتی، قانون، سیاست‌های فضایی شهر، و تأثیر آن‌ها در حق به شهر زنان در کلان‌شهر اهواز، دست‌مایه این پژوهش قرار گرفته است تا به کمک مصاحبه‌های عمیق و نیمه ساختاریافته، و تحلیل مضامین و محتوای آن‌ها، مجموعه شرایط زمینه‌ای، مداخله‌ای، و علی را استخراج‌شده، که به‌تنهایی یا در کنار عوامل دیگر موجب کاهش یکی از اساسی‌ترین حقوق انسانی شهروندانی شده است که نیمی از جمعیت شهر را تشکیل می‌دهند. یافته‌ها نشان داد که شرایط زمینه‌ای همچون جنسیت، قومیت، و ویژگی‌های جسمی و روحی در کنار شرایط علی مانند امنیت محیط، رفاه اجتماعی، و عملکرد جنسیتی فضا، می‌توانند استفاده زنان اهوازی را از شهر و فضاهای شهری کاهش دهند و آن‌ها را از مهم‌ترین حق خود که همان عدالت جنسیتی در استفاده از فضا باشد را از دست بدهند. در این میان سیاست‌گذاری‌های غلط شهری، حکمرانی نامطلوب شهری، و قوانین دست‌وپا گیر که عمدتاً به جنسیت زن توجه کمی دارند، شرایط مداخله را در حق به شهر زنان ایجاد کرده‌اند.

در کنار گرایش‌های مذهبی، قومیت‌ها نیز نقش تعیین‌کننده‌ای در کاهش حق به شهر زنان داشتند، استدلال بیشتر مشارکت‌کنندگان در این پژوهش آن بوده است که به خاطر باورهای غلط قومی و سنت‌هایی که در جامعه و شهر آن‌ها وجود دارد کمتر می‌توانند از فضاهای دلخواه شهری خود، آن‌گونه که دوست دارند بهره ببرند. بسیاری از خانواده‌های اهوازی به دلیل ساختار و سنتی که دارند شرایطی را فراهم می‌کردند که زنان و دختران نتوانند به‌خوبی از پارک‌ها، ورزشگاه‌ها، اماکن شهری، یا سایر فضاهای شهری استفاده کنند. جامعه نسبتاً مردسالار کلان‌شهر اهواز، ضمن تحریم انتخاب‌های شخصی زنان از جمله تحصیل و ازدواج، انتخاب فضاهای شهری توسط زنان، و استفاده و لذت بردن آنان از حضور در آن اماکن را نیز تحت تأثیر قرار داده است، مردسالاری چه در قومیت و چه در خانواده زمینه‌ساز بروز این مشکل بوده است. اگر به همه این موارد زمینه‌ساز مشکلات جسمی و روحی زنان را نیز اضافه کنیم، می‌توانیم به این نتیجه برسیم که سن، قومیت، و خانواده بیشترین تأثیر زمینه‌ای را در زنان اهواز برای کاهش حق بهره‌وری از شهر را داشته‌اند. در میان این عوامل زمینه‌ای که بر برخورداری افراد از فضای شهر تأثیر می‌گذارند، برای شهر اهواز جنسیت و بعد قومیت تأثیرگذارترین عوامل هستند، مصاحبه‌ها با زنان در اهواز نشان داد زن بودن خود محدودیت بزرگی برای استفاده از فضای شهر است، بیشتر اماکن شهر جنسیت زده و زن‌ستیز هستند، و وجود قومیت‌های مختلف در اهواز به‌طور تعاملی روی حق به شهر آنان تأثیر می‌گذارد به‌طوری‌که زن عرب بودن و زن بختیاری بودن روی میزان برخورداری آن‌ها از فضا و امکانات شهر تأثیر بسزایی دارد. هر چند این موضوع احتیاج به بررسی بیشتری به لحاظ داده‌های تجربی دارد و بررسی اثر متقاطع جنسیت و قومیت باید بیشتر مورد بررسی قرار گیرد اما پژوهشگران مطابق با همین یافته‌ها پیشنهاد می‌کنند که نهادهای متولی فرهنگ به آگاهی‌بخشی، آموزش، و نیازسنجی بیشتر در این مورد پرداخته و ضمن آگاه کردن اقشار جامعه از جنسیت زن و حقوق اجتماعی آنان، این امکان را فراهم کنند تا زنان بیشتر به حقوق اجتماعی خود آگاه شده و بتوانند مشارکت بیشتری در جامعه داشته و از امکانات شهر بهره بیشتری ببرند.

سیاست‌گذاری و قانون، مهم‌ترین شرایط مداخله‌ای را در استفاده یا عدم استفاده زنان اهوازی از فضای شهر دارند. بسیاری از محدودیت‌هایی که موجب کاهش حق به شهر زنان اهوازی می‌شود ریشه در سیاست‌های غلط شهری و

قانون‌گذاری‌های مدنی و شهروندی دارد. اگر فرمان‌پذیری مدنی افراد را در چهارچوب قانون و سیاست‌های شهری بدانیم، و نافرمانی مدنی را در قالب بی‌قانونی و بی‌توجهی به سیاست‌ها و قانون‌گذاری تلقی کنیم، آنگاه در می‌یابیم که در بیشتر موارد حق به شهر زنان اهوازی به این خاطر کاهش پیدا کرده است که زنانی که در کلان‌شهر اهواز زندگی می‌کنند دست به نافرمانی مدنی زده و خود را به دست سیاست‌های غلط و یا درست فضایی یا حکومتی داده‌اند. قانون‌های اجباری علیه زنان با مصادیقی همچون قانون عدم حضور زنان در ورزشگاه‌ها و اماکن ورزشی، آئین‌نامه‌هایی مربوط به عدم به‌کارگیری زنان در بسیاری از مشاغل مدیریتی و شهری، محدودیت‌های زمانی و مکانی که قانون برای حضور در برخی از اماکن برای زنان به بهانه امنیت و صیانت ایجاد کرده است از مهم‌ترین مصادیق این سیاست‌گذاری‌های غلط فضایی و قانونی است. این عوامل تأثیرگذار احتمالاً تنها مختص زنان در اهواز نیست، و تمرکز قوانین و سیاست‌گذاری‌ها موجب شده تا سایر زنان ایرانی نیز از این حق بی‌بهره باشند. بازنگری در قوانین شهری، و سیاست‌های حکمرانی که به ویژگی‌های فردی توجه بیشتری دارد و جنسیت خاصی را در اولویت قرار نمی‌دهد موجب خواهد شد تا هم زنان و هم مردان به گونه بهتری از فضای شهر بهره ببرند، و از جنسیت زدگی فضا جلوگیری شود.

فضاهای شهری در کلان‌شهر اهواز جنسیت زده شده است، پژوهشگران به دنبال شرایط ایجاد فضاهای جنسیت زده در کلان‌شهر اهواز نبودند، اما نکته قابل‌توجه آن است که در مصاحبه‌ها کدهایی وجود داشت که در آن زنان به بی‌عدالتی جنسیتی در فضاهای شهری اهواز اشاره می‌کردند. طراحی مطلوب فضا به لحاظ جنسیتی وقتی اتفاق می‌افتد که به همه جنبه‌های فیزیولوژیک و روانی هر دو جنس توجه کافی شده و متناسب با کاربری فضا برای جنسیت زن یا مرد طراحی صورت گیرد. در فضای شهری اهواز به‌وفور می‌توان فضاهایی را یافت که اصولاً کاربر آن‌ها زنان هستند اما به شدت عدالت جنسیتی فضا به نفع مردان است. در فضاهایی که برای استفاده عمومی و فارغ از جنسیت طراحی شده‌اند نیز کفه ترازو به سمت مردان بوده و طراحان فضاهای شهری سعی کرده‌اند به‌گونه‌ای عمل کنند که فضا بیشترین کاربرد و استفاده را برای مردان داشته باشد. ما به این نتیجه رسیدیم یکی از مهم‌ترین شرایط علی برای کاهش حق شهر زنان در کلان‌شهر اهواز نابرابری جنسیتی در طراحی و استفاده از فضاها است. این موضوع جنبه دیگری هم داشت و آن اینکه بسیاری از زنان به دلیل وابستگی‌های خانوادگی و یا شرایط روحی تمایلی به فضای جنسیت زده نداشته و کاربر فضاهایی بودند که بتواند در کنار خانواده و فارغ از جنسیت در آن حضور پیدا کند. در کنار فضاهای نامناسب شهری، فقدان عناصر مهم امنیتی برای زنان مثل نورپردازی نامناسب اماکن و معابر، نظارت و کنترل ناکافی در مکان‌های پرت و خلوت، و البته خدمات اجتماعی ناامن از جمله حمل‌ونقل باعث کاهش هر چه بیشتر حق به شهر در زنان شده است.

ساختار علی حق به شهر زنان، نشان داد که همه عوامل تأثیرگذار بر حق به شهر در زنان، از تأثیرگذاری یکسانی برخوردار نیستند، به‌گونه‌ای که می‌توان عوامل تأثیرگذار بر حق به شهر زنان را از بیشترین تأثیر تا کمترین تأثیر به صورت (۱) امنیت محیط شهر، (۲) سیاست‌گذاری‌های شهری، (۳) عملکرد جنسیتی فضا، و (۴) کنش با شهر رتبه‌بندی کرد. امنیت از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عواملی است که می‌تواند باعث کاهش و یا افزایش حق به شهر برای زنان شود. فضای امن‌تر شهر می‌تواند زمینه‌ای را برای مشارکت و حضور بیشتر زنان در فضاهای شهری ایجاد کند و حقوق از دست‌رفته آن‌ها را در فضای شهر به آن‌ها برگرداند، بنابراین شایسته است که طراحان حوزه شهری به کمک سیاست‌های ترمیمی و توسعه‌ای به افزایش امنیت در شهر کمک کرده و به تبع آن موجب افزایش حق به شهر زنان شوند، این کار می‌تواند به کمک طراحی فضای بهتر، نظارت بیشتر بر فضاهای شهری، کاهش فضاهای پرت و دورافتاده، نورپردازی بهتر شهر و از همه مهم‌تر تغییر و یا اصلاح فضاهای شهر به‌گونه‌ای که با نیازهای فیزیولوژیک و تفاوت‌های

فردی زنان متناسب باشد، انجام‌پذیر باشد.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش نشان داده شد که حق به شهر که از اساسی‌ترین حقوق شهروندان اهواز به حساب می‌آید، و جنسیت و قومیت زنان موجب کاهش حق به شهر آنان و کاهش مشارکت اجتماعی زنان در شهر اهواز شده است. زنان اهوازی به نسبت مردان از امکانات و فضای شهر استفاده کمتری دارند. پیشنهاد صریح پژوهشگران بررسی بیشتر حق به شهر زنان در شهر اهواز متناسب با مکان زندگی و فضای شهری است که زنان در آن‌ها سکونت دارند، و سؤالی که در اینجا بی‌پاسخ‌مانده است ارتباط بین محل سکونت زنان، و وضعیت اقتصادی آنان با حق به شهر است، و اینکه این عوامل چگونه می‌توانند در کاهش و یا افزایش حق به شهر زنان در اهواز تأثیرگذار باشند. حق به شهر افراد در اهواز به خاطر قومیت و شرایط فرهنگی آن‌ها، پامال و یا به کمترین حد خود می‌رسد، که در این مورد زنان آسیب‌پذیرتر از مردان هستند، به گونه‌ای که شرایط علی مانند امنیت محیط و یا کنش‌های شهری، و البته رفاه این تفاوت جنسیتی در استفاده از فضای شهر را عمیق‌تر و بغرنج‌تر کرده‌اند. در این میان نباید از نقش دولت‌ها و حاکمیت در قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری‌هایی که موجب کاهش حق به شهر برای زنان می‌شود غافل شد. پیشنهاد صریح ما توجه بیشتر نهادهای حاکمیتی و اجرایی به حق به شهر زنان از طریق وضع قوانین بهتر، طراحی فضاهای مناسب‌تر در شهر، طراحی فضاهای شهری به‌دوراز هرگونه تبعیض جنسیتی فقط با دیدگاه دسترسی برابر برای همه و ایجاد مکان‌های امن‌تر برای زندگی زنان در شهر اهواز است.

مدل حق به شهر برای زنان از جمله مدل‌های نقد‌گرا در جامعه‌شناسی مدرن است، مدل‌های نقد‌گرا بر این باورند که شهرنشینی یک فرایند پر مشکل و منفی است که منجر به نابرابری، تبعیض، فقر و بحران می‌شود. این مدل‌ها به بررسی عوامل و شاخص‌های نابسامانی شهری، نظیر طبقات، قومیت‌ها، جنسیت، قدرت و سلطه می‌پردازند و به دنبال راهکارهای تغییر و اصلاح ساختارهای نابرابر هستند. مدل پیشنهادی برای حق به شهر زنان در اهواز به دلیل محور قرار دادن زنان برای استفاده از امکانات، و فضای شهر نزدیکی بیشتری با مدل‌های نقد‌گرایانه داشته و توجه بیشتری به تفاوت‌های فردی مانند تفاوت‌های جنسیتی دارد، و با هدف افزایش توانمندی زنان، و پرداختن به چالش‌هایی که زنان در جامعه متکثر اهواز با آن روبرو هستند، پیشنهاد شده است. در این مدل سعی شده است ضمن فهرست کردن عوامل مختلف زمینه‌ای، علی و مداخله‌ای که موجب کاهش حق به شهر شده‌اند، پیامدهای این پدیده نیز توضیح داده شده و راهبردهای مناسب برای کاهش این اثرات پیشنهاد شود. مدل مفهومی ارائه‌شده به لحاظ توجه به ساختارها، اجزا، و روابط بین آن جنبه نوآوری داشته و برنامه ریزان شهری می‌توانند از نگاه جامعی که این مدل مفهومی به موضوع حق به شهر دارد، منابع متفاوت تضعیف یا تقویت حق به شهر زنان را استخراج و با توجه به پیامدها، آن را اولویت‌بندی کنند. اولویت‌بندی عوامل و راهبردهای پیشنهادی مدل مفهومی حق به شهر در زنان اهواز به حکمرانان و سیاست‌گذاران شهری این امکان را خواهد داد تا به‌طور علمی و دقیق مسائل مهم کاهش حق به شهر زنان را شناسایی و راهبردهای مناسبی را برای بهبود وضع موجود، انتخاب و اجرائی کنند.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- اشتیاقی، معصومه؛ شارع پور، محمود و فاضلی، محمد. (۱۴۰۰). بررسی بایسته‌های حق به شهر در فرایند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه شهرها (موردی توسعه حمل‌ونقل شهر تهران). راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۰(۲)، ۲۲۳-۲۵۷. DoR:20.1001.1.22517081.1400.10.2.1.3
- بهنام مرشدی، حسن؛ قائد رحمتی، صفر؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و مشکینی، ابوالفضل. (۱۴۰۱). حق به شهر و الگوی برنامه‌ریزی مشارکتی تحلیلی بر تولید اجتماعی فضاهای شهری با تأکید بر مجتمع‌های بزرگ تجاری کلان‌شهر تهران. نشریه جغرافیا و توسعه، ۶(۲۰)، ۳۴-۱. doi:10.22111/j10.22111.2022.6690
- بیات، بهرام. (۱۳۹۳). رویکرد اسلامی به شهر؛ ویژگی‌های شهر اسلامی. فصلنامه نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان ۴(۱)، ۱۳۷-۱۶۷. doi: 10.22059/jstmt.2014.57079
- حبیب‌نژاد، سید احمد و خسروی، احمد. (۱۴۰۱). حق به شهر و امکان شناسایی آن در نظام حقوقی ایران. فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، ۵۲(۱)، ۱۸۳-۱۶۳. doi:10.22059/jplsq.2019.270256.1865
- رومینا، ابراهیم؛ تیموری، قاسم و احمدی‌پور، زهرا. (۱۳۹۷). بررسی رابطه فضا و عدالت جنسیتی؛ مطالعه موردی: منطقه ۶ شهر تهران. پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، ۳(۲)، ۱۴۱-۱۶۲. doi:10.22067/pg.v3i4.85554
- زیاری، کرامت‌الله و ترکامانیا، نعیمه. (۱۳۹۲). ارزیابی استفاده زنان از سیستم حمل‌ونقل شهری (مطالعه موردی: منطقه ۶ تهران). مجله مطالعات و تحقیقات شهری - منطقه‌ای، ۵(۱۹)، ۱۴۹-۱۶۸.
- سنایی، مجید؛ وفادار سورکی، رضا و عاطفی، کتابون. (۱۴۰۱). سنجش افتراقات فضایی تحقق حق به مشارکت و اختصاص دهی شهر به خود در پرتو اندیشه حق به شهر در شهر هجیرود شهرستان چالوس. نشریه سیاست‌گذاری محیط شهری، ۵، ۴۷-۶۰. doi:20.1001.1.27833496.1401.2.5.3.6
- غلامحسینی، رحیم. (۱۳۹۳). بررسی رویکرد عدالت جنسیتی در ساخت فضاهای شهری. هشتمین انجمن ژئوپلیتیک ایران، تهران دانشگاه خوارزمی.
- کوهی، خدیجه. (۱۳۹۹). الگوی جنسیتی شدن معکوس فضاهای شهری در تعارض با حقوق و حضور زنان در نظام حقوقی ایران. ششمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران.

References

- Althorpe, C., & Horak, M. (2021). The End of the Right to the City: A Radical-Cooperative View. *Urban Affairs Review*, 59(1), 14-42. <https://doi.org/10.1177/10780874211057815>
- Bashevkin, S. (2005). Training a Spotlight on Urban Citizenship: The Case of Women in London and Toronto. *International Journal of Urban and Regional Research*, 29, 9-25. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2005.00567.x>
- Bayat, B. (2013). Islamic approach to the city; Characteristics of the Islamic city. *Scientific Journal of Social Theories of Muslim Thinkers*, 4(1), 137-167. [In Persian].
- Bayat, B. (2014). Islamic approach to the city: Islamic City Characteristics. *Journal of Social Theories of Muslim Thinkers*, 4(1), 137-167. [In Persian]
- Behnam Morshidi, H., Quaid Rahmati, S., Ruknuddin Eftekhari, A. R., & Meshkini, A. (2021). The right to the city and the model of participatory planning (an analysis of the social production of urban spaces with an emphasis on large commercial complexes in Tehran). *Journal of Geography and Development*, 66(20), 1-34. doi: 10.22111/j10.22111.2022.6690
- Behnammorshedi, H., Gaed Rahmati, S., Eftakhari, R., & Meshkini, A. (2022). The Right to the City and the Pattern of Participatory Planning An Analysis of the Social Production of Urban Spaces with Emphasis on Megamalls of Tehran Metropolis. *Geography and Development*, 20(66), 1-34. [In Persian]
- Carmen, M. (2020). The more-than-human right to the city: A multispecies reevaluation, *Journal of Urban Affairs*, Published online: 03 Apr 2020. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429264429-3/human-right-city-marie-carmen-shingne>
- Creswell J. W. (2017). *Qualitative inquiry and research design (international student edition)*. 14. choosing among five approaches (4th ed.). SAGE Publications.
- Diaz-Parra, I., & Jover, J. (2021). Overtourism, place alienation and the right to the city: insights from the historic centre of Seville, Spain. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(2-3), 158-175. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1717504>

- Eshtiaghi, M., sharepor, M., & fazeli, M. (2021). Examining the Requirements of the Right to the City in the Policy-Making Process and Development Planning of the Cities: A Case Study of Tehran Transportation Development. *Socio-Cultural Strategy*, 10(2), 223-257. [In Persian]
- Gholamhosseini, R. (2014). investigation of the approach of gender justice in the construction of urban spaces. *the 8th Iran Geopolitical Society, Tehran, Kharazmi University*. [In Persian]
- Goussous, J., & Tayoun, L. (2020). A Holistic Approach to SlmmRecction: Finii Gass i Caiross HHwto-Dealmnoeel with Intenrnational oollecte Eeeerience. *Cities & Health*, 31(4), 1-15.
- Habibnezhad, S. A., khosravi, A. (2022). The Right to the City and the Possibility of its Recognition in the Iranian legal system. *Public Law Studies Quarterly*, 52(1), 163-183. [In Persian]
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. Vol. null (null (ed.)).
- Hesketh, R. (2019). *Using hybrid methods: biographic narrative interpretive method (bnim) with strauss and corbin's (1990) version of grounded theory to analyse the experience of gang members*. SAGE Publications
- Hurubean, A. (2013). Gender Equality Policies, Social Citizenship and Democratic Deficit in the Post-communist Romanian Society. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 92, 403-408. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.692>
- Irene, K., & Albine, M. (2017). Series: Practical guidance to qualitative research. Part 2: Context, research questions and designs. *European Journal of General Practice*, 23(1), 274-279. DOI: [10.1080/13814788.2017.1375090](https://doi.org/10.1080/13814788.2017.1375090)
- Jabareen, Y. (2016). The right to the city' revisited: Assessing urban rights: The case of Arab Cities in Israel. *Habitat International*, 41, 135-141.
- Jensen, R. (2022). Exploring causal relationships qualitatively: An empirical illustration of how causal relationships become visible across episodes and contexts. *Journal of Educational Change*, 23(2), 179-196. <https://doi.org/10.1007/s10833-021-09415-5>
- Kline, R. B., & Little, T. D. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford Press.
- Kohi, K. (2019). The pattern of reverse genderization of urban spaces in conflict with the rights and presence of women in Iran's legal system. *the 6th International Conference on Management and Humanities Research in Iran*. [In Persian]
- Lacasse, Y., Godbout, C., & Sériès, F. (2002). Health-related quality of life in obstructive sleep apnoea. *European Respiratory Journal*, 19(3), 499. <https://doi.org/10.1183/09031936.02.00216902>
- Lefebvrue, H. (2009). *The urban revolution*. Vol. null (null (ed.)).
- Lefebvrue, H., Kofman, E., & Lebas, E. (1996). *Writings on cities: Henri Lefebvre*. Vol. null (null (ed.))
- Lefebvur, H. (2000). *Writing on Cities*. 4th Editing, Oxford, Blackwell.
- Lesutis, G. (2020). Planetary urbanization and the "right against the urbicidal city. *Urban Geography*, Published online: 20 May
- Meriläinen, E. S., Fougère, M., & Piotrowicz, W. (2020). Refocusing urban disaster governance on marginalised urban people through right to the city. *Environmental Hazards*, 19(2), 187-208. <https://doi.org/10.1080/17477891.2019.1682492>
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City, Social Justice and the Fight for Public Space*. NewYork, The Guil Ford Press.
- Mundfrom, D. J., Shaw, D. G., & Ke, T. L. (2005). Minimum Sample Size Recommendations for Conducting Factor Analyses. *International Journal of Testing*, 5(2), 159-168. https://doi.org/10.1207/s15327574ijt0502_4
- Pierce, J., Williams, O., Deborah, G., Martin, O (2016), Rights in places: An analytical extension of the right to the city. *Geoforum*, 70, 79-88.
- Rafiyani, M., & Alwandipour, N. (2014). conceptualization of the idea of the right to the city; In search of a conceptual model. *Iranian Journal of Sociology*, 16(2), 25-47.
- Rendell, J. (2000). "Introduction: Gender, Space" in Rendell, Penner & Borden, *Gender, Space, Architecture: An Interdisciplinary Introduction*. Routledge,
- Roumina, E., Teymori, G., & Ahmadipour, Z. (2018). Study the relationship between space and gender justice; Case Study: Region 6 of Tehrn. *Research Political Geography Quarterly*, 3(2), 141-162. [In Persian]
- Sanaei, M., Vafadar Sooraki, R., Aatefi, K. (2022). Assessment of Spatial Differences (Discrepancies) of Realization of Right to Participation and Assigning the City to Self in Light of the Notion of Right to City in Hachirood- Chalous Township. *Urban Environmental Planning and Development*, 2(5), 45-60. [In Persian]
- Sanai, M., Fafadar S., & Atefi, K. (2022). Measuring the spatial differences of the realization of the right

- to participation and assigning the city to oneself in the light of the idea of the right to the city in Hachiroud city - Chalus city. *Urban Environment Policy Journal*, 5, 47-60.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics*. Pearson: New York
- Waldron, J. (2020). *Rights and Human Rights*. In J. Tasioulas (Ed.), *The Cambridge Companion to the Philosophy of Law* (Cambridge Companions to Law, pp. 152-170). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781316104439.009
- Zayyari, K., & Torkamanniya, N. (2013). Evaluating women use of urban transport system(Case study: 6th district of Tehran). *Journal of Urban - Regional Studies and Research*, 5(19), 149-168. [In Persian]

